V

Latvijas sabiedrība un valsts neatkarības ideja (1985.–1990. g. 4. maijs)

Aicinājums uz akciju "Baltijas ceļš". 1989. gada 23. augustā apritēja 50 gadi, kopš tika parakstīts Molotova–Ribentropa pakts

Pieminot okupācijas režīma vardarbības pasaules tautu vēsturē, Rīgā 1989. gada 23. augustā

Baltiešu protesta akcijas ASV 20. gs. 80-to gadu beigās

LATVIJAS SABIEDRĪBA UN VALSTS NEATKARĪBAS IDEJA (1985.–1990. GADA 4. MAIJS)

TĒMAS AKTUALITĀTE

Piedāvātās tēmas aktualitāti nosaka tas, ka skolēni, kuri pašlaik mācās 9. vai 12. klasē, 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā vēl bija mazi bērni. Par tajā laikā notikušajām pārmaiņām viņi spriež galvenokārt pēc savu tuvinieku, vecāko draugu un paziņu stāstītā. Šo cilvēku paustie viedokļi ir subjektīvi un var atspoguļot kādas noteiktas sociālas grupas uzskatus. Arī politiķiem un vēsturniekiem ir atšķirīgi viedokļi par neseno pagātni, sabiedrībā pietiekami nav izvērtētas tā laika norises, pārmaiņas un to sekas. Ir vairāki stereotipiski un savstarpēji pretrunīgi pieņēmumi, piemēram,

- par valsts neatkarības atjaunošanu cīnījās tikai latvieši, bet krievu valodā runājošie bija par PSRS saglabāšanu;
- toreiz sabiedrība bija vienotāka nekā tagad.

Lai palīdzētu skolotājam mācīt šo tēmu, tiek piedāvāta izstrādne, kas ietver metodiskus ieteikumus, dažādu veidu avotus, tā laika notikumu hronoloģiju, jēdzienu skaidrojumus. Izmatojamo materiālu daudzumu nosaka tēmai paredzēto stundu skaits un klases sagatavotības līmenis.

Skolotājs var papildus izmantot metodiskās rekomendācijas par darba organizēšanu klasē, interaktīvajām metodēm u. c. materiālus no palīglīdzekļiem "Ceļā uz pagātnes izpratni" (Rīga: Zvaigzne ABC, 2000) un "Pretrunīgā vēsture" (Rīga: N.I.M.S., 2000).

MĒRĶI

- Noskaidrot Latvijas sabiedrībā valdošos noskaņojumus no 20. gadsimta 80. gadu vidus līdz 1990. gada 4. maijam.
- Veicināt skolēnu izpratni par to, ka Latvijas sabiedrībā bija dažādi priekšstati par valstisko neatkarību un tās īstenošanas ceļiem.

UZDEVUMI

- Izmantojot skolēnu zināšanas un vēstures avotus, raksturot Latvijas sabiedrību 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē (struktūra, piedalīšanās sabiedriskajā dzīvē).
- Noskaidrot, kādi bija sabiedrības aktivitātes pieauguma cēloņi.
- Noskaidrot, kā izpaudās sabiedrības aktivitāte.
- Noskaidrot sabiedrībā tolaik valdošos priekšstatus par Latvijas tālākās attīstības ceļiem un neatkarības atgūšanas metodēm.

NEPIECIEŠAMIE RESURSI

- Materiāli darba grupām.
- Papīrs (A1 formāts).
- Flomāsteri, zīmuļi, līmlente.

NODARBĪBU GAITA

Tēmas izstrādne balstīta uz to, ka skolēniem jau ir priekšzināšanas par to, kāda bija sabiedrības sociālā un nacionālā struktūra Latvijā 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē.

Nr.	Kas notiek	Resursi	Laiks
	IEROSINĀŠANA		
1. A	**Asociācijas** Skolotājs var piedāvāt skolēniem izteikt savas asociācijas par to laiku. Var izmantot asociācijas un bērnu atmiņas par to, ko viņiem stāstījuši notikumu aculiecinieki. Tādā veidā ir iespējams noskaidrot klasē esošos stereotipus par šo vēstures periodu.		15 min.
1. B	**Asociācijas** Darbs ar asociāciju izraisīšanai sagatavotajiem materiāliem. Galvenie jautājumi: Kāpēc sabiedrība 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē kļuva aktīva? Kādas bija sabiedrības aktivitātes?	Katram dalībniekam: 1) vēsturiskais apraksts "Latvija 20. gs. 80. gadu beigās"; 2) jēdzienu skaidrojums; 3) hronoloģija; 4) attēli; 5) informācija par iedzīvotāju nacionālo sastāvu (sk. pielikumā)	15 min. – lasīt un pārrunāt pa pāriem; 5 min. – "prāta vētra"
2.	**Rezumējums** • Sabiedrību iekustināja Gorbačova politika PSRS. • "No augšas" sankcionētā atklātība stimulēja diskusijas par līdzšinējām tabu tēmām. • Sabiedrību satrauca labklājības jautājumi. Aktivitātes: demonstrācijas, piketi, manifestācijas, "Helsinki–86","Baltijas ceļš", Rakstnieku savienības plēnums, cīņa par un pret valodu likumu, vēsturiskās simbolikas atjaunošana...		4 min.
3.	**Pāreja** Sabiedrībā bija dažādas grupas, kustības un organizācijas. Materiāls sagatavots par tām, kurās iesaistījās sabiedrības aktīvākā daļa: • LTF; • LNNK; • nacionālās kultūras biedrības; • Interfronte		1 min.
	APJĒGŠANA		
1.	**Darbs četrās grupās ar avotiem** • Nosaukt, kuras no minētajām organizācijām, kustībām viedokli pārstāv. Raksturot tās attieksmi pret neatkarību.	Četras uzdevumu lapas nr.1 (sk. pielikumā); četri avotu komplekti (sk. pielikumā)	20 min.
2.	**Praktisks uzdevums** Uzzīmēt plakātu, ar kuru organizācija (kustība) piketē pie Latvijas PSR Augstākās Padomes 1990. gada 4. maijā, kad tika pieņemta deklarācija par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu.	Četras uzdevumu lapas nr. 2; flomāsteri; četras A 1 formāta lapas	15 min.

3.	**Prezentācija** Katrai grupai jāraksturo „savas" apvienības mērķi, prasības, plāni, kas saistīti ar Latvijas nākotni.		4 x 6 min.
4.	Iespējamie secinājumi (tos var izstrādāt ar skolotāja palīdzību): • lielākā sabiedrības daļa atbalstīja Latvijas neatkarības ideju; • fakti liecina, ka sabiedrība bija daudzslāņaina; • dažādu slāņu un to noskaņojumu pastāvēšanai bija noteikti cēloņi; • dažas iedzīvotāju grupas (tās var nosaukt), kuras veicināja šos sabiedriskos procesus. Īpaši jāakcentē fakts, ka sabiedrības noslāņošanās notika ne pēc nacionālā principa un ka neatkarīgas Latvijas valsts izveidi atbalstīja dažādu tautību cilvēki.		
	REFLEKSIJA		
1.	**Diskusija** • Vai sabiedrība Latvijā 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā bija vienota?		
2.	Videofilma par 20. gadsimta 80. gadu otrās puses notikumiem.		
3.	Ja, sākot tēmas izstrādi, skolotājs izmantojis variantu 1A (sk. daļu „Ierosināšana"), pārrunā, vai skolēnu priekšstati par 20. gadsimta 80. gadu otrās puses notikumiem ir mainījušies.		

Uzdevumu lapa Nr. 1

1. Izpētiet avotus!
2. Kādi bija organizācijas/kustības galvenie mērķi un uzdevumi?

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

3. Kāda bija organizācijas/kustības attieksme pret Latvijas valsts neatkarību?

. . . . . .

4. Izmantojot no avotiem iegūto informāciju, uzrakstiet organizācijas pamatprasības!

- . . . . . .
  . . . . . .
- . . . . . .
  . . . . . .
- . . . . . .
  . . . . . .

Uzdevumu lapa Nr. 2

Uzzīmējiet un prezentējiet plakātu, ar kuru jūsu organizācija (kustība) piketē pie Latvijas PSR Augstākās Padomes 1990. gada 4. maijā, kad tika pieņemta Deklarācija par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu!

Darbu vērtēs pēc šādiem kritērijiem:

- kā tajā atspoguļota organizācijas/kustības attieksme pret Latvijas neatkarību;
- vai ir lietoti atbilstoši simboli, zīmes;
- oriģinalitāte;
- prezentācija.

TĒMĀ IZMANTOTO TERMINU UN JĒDZIENU SKAIDROJUMS

"Baltijas ceļš" – triju Baltijas republiku organizēta akcija 1989. gada 23. augustā, atzīmējot Molotova–Ribentropa pakta parakstīšanas 50. gadadienu. Tās laikā izveidojās iedzīvotāju dzīvā ķēde, savienojot Tallinu, Rīgu un Viļņu. Akcijā piedalījās aptuveni divi miljoni cilvēku, un tā demonstrēja Baltijas tautu vēlmi atjaunot valstisko neatkarību.

"Helsinki–86" – organizācija izveidota 1986. gada 10. jūlijā, tās mērķis bija aizstāvēt cilvēktiesības Latvijā. Aizstāvēja latviešu nacionālās intereses, izteica attieksmi pret Staļina laika represijām, atbalstīja Latvijas izstāšanos no PSRS. 1987. gada 14. jūnijā grupa "Helsinki–86" pirmo reizi organizēja pretpadomju demonstrāciju pie Brīvības pieminekļa Rīgā.

Glasnostj (krievu val. *гласность* – atklātums; terminu citās valodās parasti netulko) – atklātības un informācijas pieejamības politika PSRS 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē. Demokrātiskie spēki to izmantoja, lai veicinātu atklātību, kontrolētu iestādes un amatpersonas, atmaskotu noklusētos staļiniskā totalitārisma noziegumus un kritizētu padomju režīma trūkumus.

Interfronte (Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte) – dibināta 1989. gada 8. janvārī kā pretspēks Latvijas Tautas frontei. Tajā apvienojās konservatīvie spēki, kurus atbalstīja Latvijas Komunistiskās partijas aparāts. Interfronte vēlējās, lai Latvija paliktu PSR Savienības sastāvā, bija par komunistiskās partijas vadošās lomas un kontroles saglabāšanu, par nacionālo kustību aizliegšanu vai stingru ierobežošanu.

Latvijas Tautas fronte (LTF) – dibināta 1988. gada 8. oktobrī, sabiedriski politiska organizācija, kustība. Pirmais vadītājs – Dainis Īvāns. LTF cīnījās par tiesiskas valsts izveidi, Latvijas neatkarības atjaunošanu. Izdeva laikrakstus "Atmoda" un *"Балтийское время"* ("Baltijas laiks"). LTF bija aptuveni 300 tūkstoši biedru.

LNNK (Latvijas Nacionālās neatkarības kustība) – izveidota 1988. gada 10. jūlijā. Pirmais vadītājs Eduards Berklavs. LNNK – pirmā sabiedriski politiskā organizācija, kas oficiāli pieprasīja Latvijas okupācijas pārtraukšanu. LNNK pieprasīja Latvijas valsts neatkarības atjaunošanu, balstoties uz Latvijas Republikas 1922. gada Satversmi.

Manifestācija – masu uzstāšanās, gājiens vai mītiņš, kurā tiek pausts plašas sabiedrības noskaņojums.

Mītiņš – masu sapulce, kas veltīta kādam aktuālam, galvenokārt politiskam jautājumam.

Perestroika (krievu val. *перестройка* – pārbūve; terminu citās valodās parasti netulko) – totalitārā režīma reformēšanas kurss, pārkārtojumi PSRS iekšpolitikā un ārpolitikā 20. gadsimta 80. gadu vidū. Iezīmējās būtiskas izmaiņas valsts dzīvē: politiskais plurālisms, "aukstā kara" beigas, palielinājās informācijas pieejamība (*glasnostj*). Tā kā *prestroika* tika īstenota pretrunīgi un tajā trūka pēctecības, 80. gadu beigās saasinājās krīze, kas aptvēra visas dzīves jomas.

Pikets – neliela cilvēku grupa, kuri pauž savu attieksmi (parasti – negatīvo) pret kādu notikumu vai parādību ar lozungiem un plakātiem.

Pučs – nelielas sazvērnieku grupas izdarīts valsts apvērsums vai tā mēģinājums.

LATVIJAS VALSTISKĀS NEATKARĪBAS ATGŪŠANAS HRONOLOĢIJA

Laiks		Notikums
1985	15. marts	Par PSKP CK ģenerālsekretāru kļūst Mihails Gorbačovs, kurš sāk *glasnostj* un *perestroikas* politiku.
1986		Vides aktīvisti, iesaistot sabiedrību, panāk hidroelektrostacijas būves atcelšanu pie Daugavpils.
	10. jūlijs	Liepājā tiek dibināta Latvijas cilvēktiesību aizstāvēšanas grupa „Helsinki–86".
1987	14. jūnijs	Rīgā notiek pirmais mītiņš 1941. gada represiju upuru piemiņai.
	23. augusts	Molotova–Ribentropa pakta parakstīšanas gadadienā pie Brīvības pieminekļa Rīgā notiek masu mītiņš.
1988	27. aprīlis	Vides aizsardzības kluba (VAK) organizētajā demonstrācijā un mītiņā pret metro celtniecību Latvijas galvaspilsētā piedalās ap 10 tūkst. cilvēku.
	1.–2. jūnijs	LPSR Rakstnieku savienības valdes paplašinātajā plēnumā (saukts arī par Radošo savienību plēnumu) Mavriks Vulfsons paziņo, ka 1940. gadā PSRS okupēja Latviju.
	10. jūlijs	Latvijas Nacionālās neatkarības kustības (LNNK) dibināšanas sapulce.
	6. oktobris	LPSR AP pieņem lēmumu par valsts valodas statusa piešķiršanu latviešu valodai.
	7. oktobris	Rīgā Mežaparkā notiek tautas manifestācija „Par tiesisku valsti".
	8.– 9. oktobris	Latvijas Tautas frontes (LTF) dibināšanas kongress.
	10.– 11. decembris	LPSR Tautu forums – diskusija par tautību kulturāli nacionālo autonomiju.
1989	8. janvāris	LPSR Darbaļaužu internacionālās frontes (Interfrontes) dibināšana (kā pretstats LTF).
	26. marts	PSRS tautas deputātu vēlēšanas, kurās vairākumu iegūst LTF atbalstītie kandidāti.
	5. maijs	LPSR Augstākā Padome pieņem Valodu likumu, nostiprinot latviešu valodas kā valsts valodas statusu.
	13.–14. maijs	Baltijas Asamblejas un Baltijas Padomes dibināšana Tallinā. Baltijas tautu kustību regulāru tikšanos sākums.
	23. augusts	"Baltijas ceļš" – Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tautas kustību organizētā demonstrācija pret Molotova–Ribentropa paktu un tā sekām – cilvēku sadošanās rokās no Tallinas līdz Viļņai.
	7.–8. oktobris	LTF 2. kongress, kurā pieņemtajā programmā noteikts kurss uz pilnīgu Latvijas neatkarību
	11. novembris	LPSR AP 1939./1940. gada notikumu izmeklēšanas komisijas ziņojums, kurā norādīts, ka Molotova–Ribentropa pakta rezultātā Latvija tikusi okupēta un anektēta.
	24. decembris	PSRS Tautas deputātu 2. kongresa rezolūcija, kurā nosodīti un atzīti par spēkā neesošiem kopš parakstīšanas brīža 1939. gada 23. augustā PSRS un Vācijas parakstītie slepenie protokoli par Baltijas valstu iekļaušanu PSRS ietekmes sfērā.
1990	11. janvāris	Labojumi LPSR Konstitūcijā par LKP privilegētā statusa izbeigšanu un tās pielīdzināšanu tiesībās citām partijām un sabiedriskajām organizācijām; pilsoņi iegūst tiesības apvienoties partijās.
	31. janvāris	Publicēta Interfrontes platforma LPSR AP vēlēšanām. Tā aizstāv Latvijas PSR suverenitātes nostiprināšanu līdztiesīgu padomju sociālistisko republiku atjaunotā federācijā.

	3. februāris	Pieņemta Latvijas Tautas frontes vēlēšanu platforma AP vēlēšanām. Tā nosaka, ka Latvijas AP jārada priekšnoteikumi Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanai un jāpieņem objektīvs lēmums Molotova–Ribentropa pakta seku likvidēšanai, kvalificējot LPSR pasludināšanu un iestāšanos PSRS 1940. gadā kā nelikumīgu.
	15. februāris	LPSR Augstākā Padome pieņem deklarāciju par Latvijas Republikas suverenitāti. Par nobalso 177, pret – 48, atturas 14 deputāti. LPSR Augstākā Padome atjauno Latvijas valsts vēsturisko simboliku – karogu, himnu un ģerboni.
	24. februāris	Neatkarīgas Latvijas Komunistiskās partijas piekritēju konference, kas atzīst par nepieciešamu uz PSKP Latvijas organizācijas bāzes izveidot neatkarīgu Latvijas Komunistisko partiju.
	28. februāris	Interfrontes lielākais mītiņš pret Latvijas neatkarību.
	11. marts	Lietuvas AP pieņem Neatkarības deklarāciju.
	18. marts	LPSR Augstākās Padomes vēlēšanas. Vairākumu iegūst LTF izvirzītie kandidāti.
	30. marts	Igaunijas PSR AP pieņem lēmumu par Igaunijas valstisko statusu, kas nosaka pārejas periodu valsts pilnīgas neatkarības atjaunošanā.
	6.–7. aprīlis	Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) 25. kongress. Partijas šķelšanās. Par LKP vadītāju PSKP sastāvā tiek ievēlēts Alfrēds Rubiks.
	14. aprīlis	Izveidota Latvijas Neatkarīgā komunistiskā partija (LNKP), par kuras priekšsēdētāju kļūst Ivars Ķezbers.
	4. maijs	**LPSR AP deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu".** Par to nobalso 138 deputāti, 1 atturas, bet 57 promaskaviskie deputāti balsošanā nepiedalās. LKP CK biroja lēmums lūgt PSRS prezidentu atcelt „nelikumīgi pieņemto LPSR AP 4. maija deklarāciju".
	12. maijs	Baltijas valstu vadītāju oficiāla tikšanās Tallinā, kurā tiek parakstīta deklarācija par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas vienprātību un sadarbību. Izveidota Baltijas Valstu padome, kurā ietilpst Baltijas republiku augstāko padomju priekšsēdētāji un citas augstas amatpersonas.
	14. maijs	PSRS prezidenta M. Gorbačova dekrēts par Latvijas PSR AP 4. maija deklarācijas pasludināšanu par spēkā neesošu, jo tā neatbilst PSRS Konstitūcijai.
	14.–15. maijs	Interfrontes atbalstītāju – karavīru un civiliedzīvotāju – akcijas pie LR Augstākās Padomes.
	20. maijs	PSRS un Latvijas PSR Konstitūcijas un pilsoņu tiesību aizstāvēšanas komitejas izveidošana. Tā apvieno pret Latvijas neatkarību noskaņotās organizācijas, un par tās vadītāju kļūst A. Rubiks.
	19. jūlijs	LR MP priekšsēdētāja I. Godmaņa un ārlietu ministra J. Jurkāna tikšanās Vašingtonā ar ASV valsts sekretāru Dž. Beikeru, kurš uzsver, ka Baltijas valstu faktiskā neatkarība jāatjauno sarunās ar Maskavu.
	1. decembris	Igaunijas, Latvijas, Lietuvas parlamenta kopīga sēde Viļņā, kur pieņemts aicinājums pasaules valstu parlamentiem izmantot visu savu ietekmi, lai Padomju Savienība atteiktos no draudu un politiskā spiediena politikas pret Baltijas valstīm un sāktu sarunas par to neatkarības atzīšanu un karaspēka izvešanu.
	6. decembris	Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejas aicinājums M. Gorbačovam „ieviest tiešo prezidenta pārvaldi Latvijas PSR". Līdzīgs aicinājums pieņemts Latvijas Interfrontes II kongresā 15. decembrī.
1991	12.–13. janvāris	PSRS Bruņoto spēku vardarbīgās akcijas Viļņā.
	13.–27. janvāris	Neatkarības atbalstītāju barikādes Rīgā, lai aizstāvētu savu brīvību pret iespējamām militāristu un neatkarības pretinieku akcijām.

	3. marts	Visas Latvijas aptauja par neatkarību. Par demokrātisku un neatkarīgu Latviju nobalso 73,8% no 87,5%, kuri piedalījās aptaujā.
	19. augusts	Puča mēģinājums PSRS. Valsts Ārkārtējā stāvokļa komiteja Maskavā paziņo, ka tā pārņem varu.
	21. augusts	**LR AP Konstitucionālais likums "Par Latvijas Republikas valstisko statusu", kas pasludina LR pilnīgu neatkarību.**
	23. augusts	LR starptautiskās atzīšanas procesa sākums: Islande – 23. augustā, Krievija – 24. augustā, ASV – 2. septembrī, PSRS – 6. septembrī.
	18. septembris	Latvijas Republika kļūst par Apvienoto Nāciju Organizācijas locekli.

LATVIJA 20. GADSIMTA 80. GADU BEIGĀS (ĪSA INFORMĀCIJA)

20. gadsimta 80. gadu beigās komunistisko režīmu PSRS vājināja arvien pieaugošā sabiedrības neapmierinātība un nevardarbīgā pretestība. Rietumvalstu politiskās aprindas aktīvi atbalstīja tās Baltijas valstu organizācijas un kustības, kuras bija par nacionālo neatkarību, kā arī politiskos disidentus un oficiālās varas opozīciju.

Neefektīvas saimniekošanas dēļ kopš 70. gadu sākuma pasliktinājās PSRS ekonomiskais stāvoklis. Samazinājās ražošanas apjomi, pasliktinājās iedzīvotāju apgāde ar pārtiku un vieglās rūpniecības precēm.

1985. gadā, M. Gorbačovam nākot pie varas, sākās politiskās pārmaiņas: *glasnostj* (atklātums) un *perestroika* (pārbūve). PSRS republikās, īpaši Baltijā, arvien populārākas kļuva nacionālās neatkarības idejas.

Latvijā sāka darboties cilvēktiesību aizsardzības grupa "Helsinki–86", kura 1987. gada 14. jūnijā, pieminot 1941. gada deportācijas upurus, organizēja ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa. Šos notikumus uzskata par Trešās atmodas sākumu.

Liela nozīme Latvijas sabiedrības aktivizēšanā bija Latvijas PSR Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam 1988. gada 1.–2. jūnijā. Populāri radošās inteliģences pārstāvji atbalstīja jaunās idejas, aicināja aktīvi veicināt pārmaiņas politiskās, sociālekonomiskās un kultūras dzīves jomās.

1988. gada 10. jūlijā tika nodibināta Latvijas Nacionālās neatkarības kustība, kura pauda stingru nostāju jautājumā par Latvijas Republikas valstisko statusu – neatkarīgas valsts izveidošana ārpus PSRS.

1988. gada 8. oktobrī tiek izveidota Latvijas Tautas fronte (LTF). Skaitliski tā bija vislielākā Latvijas organizācija (apmēram 300 tūkstoši biedru). Tajā apvienojās dažādu politisko uzskatu un tautību cilvēki. LTF, darbojoties pret totalitāro sistēmu un komunistisko nomenklatūru, organizēja masu politiskās akcijas. 1990. gada 18. martā notika Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas. Tās bija pirmās demokrātiskās vēlēšanas pēc Otrā pasaules kara, un tajās pārliecinoši uzvarēja LTF atbalstītie deputāti.

Vērtējot procesus sabiedrībā, sašķēlās Latvijas Komunistiskā partija. Daļa tās biedru aizstāvēja vecās PSRS ideoloģijas un administratīvi birokrātiskās sistēmas saglabāšanu. 1990. gada janvārī tika izveidota Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte (Interfronte), kuras mērķis bija saglabāt PSRS un Latviju tās sastāvā. Daļa Latvijas Komunistiskās partijas biedru atbalstīja Latvijas Tautas fronti un neatkarības ideju, aktīvi iesaistījās demokrātiskajās pārmaiņās.

Demokratizācijas rezultātā Latvijā sāka veidoties nacionālās kultūras biedrības. Tika dibinātas baltkrievu, ebreju, lietuviešu, igauņu, poļu, krievu, ukraiņu, čigānu un citas kultūras biedrības. To mērķis bija apvienot cilvēkus un veicināt nacionālo tradīciju atdzimšanu. Šīs organizācijas atbalstīja Latvijas neatkarības ideju.

1991. gada 3. martā notika Visas Latvijas aptauja par neatkarības atjaunošanu un Latvijas valstisko statusu. 74% no tiem, kuri piedalījās aptaujā, nobalsoja par demokrātisku un neatkarīgu Latviju.

Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs (%) no 1935. līdz 1993. gadam

	1935	1943	1959	1970	1979	1989	1993
Latvieši	76,99	81,90	62,00	56,76	53,70	52,04	53,55
Krievi	8,83	9,53	26,58	29,80	32,82	33,09	33,47
Baltkrievi	1,41	2,76	2,94	4,01	4,46	4,49	4,21
Ukraiņi	0,10	0,64	1,41	2,26	2,67	3,45	3,15
Poļi	2,55	2,16	2,86	2,67	2,50	2,27	2,24
Ebreji	4,90	-	1,75	1,55	1,13	0,86	0,57
Pārējie	5,22	3,01	2,46	2,95	2,72	1,93	2,81

Mežs I. Latvieši Latvijā: Etnodemogrāfisks apskats. – R.: Zinātne, 1994. – 15. lpp.

Sabiedrības aktivitātes 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā attēlos

Folkloras festivāla "Baltica'88" gājiena sākums. (No Jāņa Knostenberga personīgā arhīva)

Karoga nomaiņa pie Jēkabpils izpildkomitejas. 1989. vai 1990. gads. (No Jāņa Knostenberga personīgā arhīva)

Vides aizsardzības kluba un Latvijas Sieviešu līgas mītiņš Doma laukumā ar devīzi "Par humānismu, pret vardarbību". (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

1990. gada 17. jūnijs pie Brīvības pieminekļa. (K. Bergmaņa foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

MATERIĀLI DARBA GRUPĀM

I GRUPA
NACIONĀLĀS KULTŪRAS BIEDRĪBAS

A

No Romualda Ražuka atmiņām par Latvijas Tautu forumu

Nepelnīti aizmirsts un līdz šim tā arī pietiekami neizvērtēts notikums starpnacionālo attiecību veicināšanā Latvijā bija Latvijas PSR Tautu forums 1988. gada 10. un 11. decembrī. Vērtējot forumu no šodienas viedokļa, – un tāds tas neapšaubāmi bija arī toreiz – Latvijas Tautu forums bija robežšķirtne cīņā par Latvijas mazākumtautībām latviešu Trešās atmodas laikā. Iemeslu tam bija daudz. 1940. gada PSRS okupācijas rezultātā, vēlāko represiju un deportāciju, kā arī pēckara imigrācijas rezultātā latviešu skaits Latvijā bija sarucis līdz 52% iedzīvotāju. Bez cittautiešu daļas atbalsta nebija iespējama ne Trešās atmodas mērķu sasniegšana, ne valstiskās neatkarības atjaunošana mierīgā, parlamentārā ceļā. (..)

1988. gada rudenī Latvijā bija nodibinātas vai tapa jau 18 nacionālās kultūras biedrības: armēņu, azerbaidžāņu, Volgas un Krimas tatāru, igauņu, ebreju, ukraiņu, vācu, poļu, moldāvu – rumāņu, lietuviešu, lībiešu, latgaļu, baltkrievu, baltu–slāvu u.c. (..) Nedēļu pirms tautu foruma (..) [darbs] vainagojās ar Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācijas izveidošanu (..). Par asociācijas priekšsēdētāju tika ievēlēts Latvijas Krimas tatāru biedrības priekšsēdētājs Refāts Čubarovs, kurš bija Krimas tatāru nacionālās kustības idejiskais vadītājs un vēlāk atgriezās Krimā. Par viņa vietnieci kļuva spilgtākā mūsdienu poļu sabiedrības personība – Ita Kozakeviča (1955–1990) (..).

Nacionālo kultūras biedrību asociācijas 1. kongresa programmatiskās nostādnes pauda atbalstu LTF, latviešu valodas kā valsts valodas statusam, nacionālo minoritāšu kultūrautonomijas politikai Latvijā. (..)

Galvenais Latvijas Tautu foruma paliekošais rezultāts bija tas, ka Latvijā bija zudis mīts par padomju tautu kā nonivelētu bezsejas un beznācijas ļaužu kopumu.

Ražuks R. Latvijas Tautu forums //
Latvijas Tautas fronte. 1988–1991. – R.: Apgāds Jāņa sēta, 1998. – 66.–69. lpp.

B

No Rutas Marjašas atmiņām

Labākie manas paaudzes gadi – jaunība, briedums, faktiski visa dzīve pagāja padomju sistēmā. Grūti bija pat iedomāties, ka kaut kas varētu krasi mainīties. Straujā PSRS sairšana nāca negaidīti.

Tomēr drīz vien pārliecinājos par to, ka Latvijā daudzu cilvēku prātos vēl joprojām ir dzīva neatkarības ideja. Kad 1988. gadā sākās ļaužu pulcēšanās – pie Brīvības pieminekļa, Brāļu kapos, Strēlnieku un Arkādijas parkā, Daugavmalā –, neatkarības atjaunošanas ideja sāka skanēt arvien biežāk, arvien skaidrāk un nepārprotamāk.

Kad piedalījos vietējo padomju un Augstākās Padomes vēlēšanās, tikos ar simtiem vēlētāju, un man bieži uzdeva tiešu jautājumu: vai esmu par Latvijas neatkarību, vai aizstāvēšu/atbalstīšu to? Atbildēju pozitīvi, un tā bija patiesība. Tomēr vēl arvien ne visai skaidri iztēlojos, kādā ceļā to būs iespējams panākt. Vēl joprojām pastāvēja PSRS, Komunistiskā partija, armija, valsts drošības iestādes. Bija vajadzīga drosme stāties tām pretim.

Toreiz tika dibināta Nacionālo kultūras biedrību asociācija, kuras vadībā biju kopā ar Itu Kozakēviču un Romualdu Ražuku. Sanāca dažādu tautību cilvēki, un arī tur tika bieži izvirzīts jautājums par Latvijas neatkarības atjaunošanu. Daudzi cittautieši vēlējās tikt vaļā no PSRS, no apnikušās, absurdās sistēmas.

Marjaša R. Skats uz pagātni // 4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju / Red. T. Jundzis. – R.: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. – 295.–296. lpp.

C

Atmodu atbalstīja ievērojami krievu radošās inteliģences pārstāvji – rakstnieki J. Abizovs, L. Azarova, R. Dobrovenskis, V. Dozorcevs, M. Kosteņecka, žurnālisti A. Grigorjevs, A. Kazakovs u. c. Rakstnieks un žurnāla "Daugava" redaktors V. Dozorcevs kļuva par LTF Domes valdes locekli, bet A. Grigorjevs – par vienu no LTF avīzes "Atmoda" redaktoriem (avīzes krievu tirāža bija liela – 15–100 tūkst. eksemplāru). Krievu inteliģences pārstāvjus M. Kosteņecku un V. Tolpežņikovu ar LTF atbalstu 1989. gadā ievēlēja par PSRS Augstākās Padomes deputātiem. Pozitīva attieksme pret pārveidojumu galveno spēku – LTF bija arī krievu pareizticīgo un vecticībnieku vidū. Pareizticīgo garīdznieks A. Zotovs ar Tautas frontes atbalstu 1990. gadā tika ievēlēts Latvijas PSR Augstākajā Padomē. Vecticībnieku baznīcas Centrālās padomes pārstāvis I. Miroļubovs LTF avīzē "Atmoda" 1989. gada Lieldienās apelēja pie vecticībnieku kopienas, lai tā ar izpratni izturētos pret latviešu tautas centieniem.

Ar Latvijas Tautas frontes līdzdalību 1989. gada 4. martā tika dibināta Latvijas Krievu kultūras biedrība. (..) [Tajā] darbojās rakstnieki J. Abizovs, L. Azarova, R. Dobrovenskis, M. Kosteņecka, Krievu drāmas teātra aktieris M. Ļebedevs, Operas un baleta teātra solists G. Gorbaņovs, garīdznieks A. Zotovs. Avīzes "Atmoda" krievu variants, kā arī 80. gadu beigās demokrātiskās pozīcijās nostājusies avīze "*Sovetskaja molodjož*" ("Padomju jaunatne") tika izplatīta krievu lasītāju vidū arī ārpus Latvijas, nodrošinot Krievijas demokrātisko spēku simpātijas Atmodai Latvijā. (..)

Pēc 1989. gada socioloģiskās aptaujas datiem, Latvijas neatkarības ideju atbalstīja 49% nelatviešu. Tas sekmēja LTF uzvaru Augstākās Padomes vēlēšanās 1990. gada pavasarī, un šī uzvara veda Latviju uz neatkarību.

Volkovs V. Krievi // Mazākumtautību vēsture Latvijā.
Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998. – 105.–106. lpp.

D

No Latvijas Krievu biedrības iniciatīvas grupas paziņojuma

Nākotnes sabiedrības svarīgākais mērķis – attīstīt krievu un latviešu kultūru sakarus. (..)

Konkrētas sabiedrības akcijas tiks saistītas ar kultūras tradīciju un pieminekļu atjaunošanu, izdevējdarbību un tulkojumiem, teātra un citām aktivitātēm, ar žēlsirdības kustību.

Krievu kultūras biedrība pārstāv tikai tās dalībniekus, nevis kādus citus spēkus.

Mēs esam nolēmuši uzturēt visciešākos kontaktus ar Latvijas Kultūras fondu, Rēriha biedrību, BSB [Baltslāvu biedrības] radošajām savienībām, Pareizticīgo baznīcu un Vecticībnieku kopienu, ar latviešu inteliģenci, arī zinātniski tehnisko.

"Не стыдно и оглянуться": Выступления, интервью, документы. –
Рига: Даугава, 2002. – с. 18–19.

E

Latvijas Krievu kultūras biedrība atbalsta Latvijas Tautas frontes programmu un saskata šajā organizācijā nevis ekstrēmistu saujiņu, kuri uzspiež savus uzskatus tautai, bet gan organizāciju, kura ir spējīga vislabāk paust gan latviešu tautas, gan nacionālo minoritāšu intereses.

"Не стыдно и оглянуться": Выступления, интервью, документы. –
Рига: Даугава, 2002. – с. 47–49.

F

Poļu kultūra Latvijā sāka atdzimt reizē ar latviešu Atmodu, ar Latvijas Tautas frontes autoritātes nostiprināšanos, ar Latvijas Tautu foruma idejām 1988. gadā. Pati pirmā poļu kultūras biedrība "*Promién*" ("Stars") Henrika Svirkovska vadībā radās 1988. gada augustā Daugavpilī. 1991. gada janvārī izveidojās Latvijas Poļu savienība – Latvijas poļus vienojošā organizācija ar 13 teritoriālām nodaļām.

Apine I. Poļi // Mazākumtautību vēsture Latvijā.
Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998. – 169. lpp.

G

Latvijas Poļu savienības Ventspils nodaļas biedru paziņojums

Apliecinām savu uzticību valsts neatkarības ideāliem, Latvijas Republikas demokrātiski ievēlētai Augstākajai Padomei, tās ieceltajai valdībai un pieņemtajiem lēmumiem.

Apņemamies aizstāvēt latviešu tautu tās taisnīgajā cīņā un darbībā. Jūs atbalsta Latvijā dzīvojošo tautu progresīvie cilvēki.

Lai latviešu tautu iedvesmo Itas Kozakēvičas gaišais tēls un viņas centieni cīņā par tiesībām un Latvijas brīvību.

Turpinās Baltijas ceļš par neatkarību. Iesim pa to lepni un vienoti!

13.12.1990.

Ventspils pilsēta un novads. Notikumu hronika: 1985.–1996. – Ventspils, 1998. – 41. lpp.

H

1988. gada rudenī atjaunojās lietuviešu nacionālo iniciatoru grupa: J. Rudaks, E. Lukošēvičiene, A. Liepiņš, kas piesaistīja sev jaunus aktīvistus. To vidū īpaši izcēlās ārsts Romualds Ražuks – ienācējs no Lietuvas, kas šeit bija izveidojis savu ģimeni un labi iepazinis latviešu sabiedrību. 1988. gada 27. novembrī šīs grupas vadībā notika apmēram 600 vietējo lietuviešu sapulce Maskavas priekšpilsētā, Aglonas ielā 35, kultūras namā "Lāpa". Tajā tika nodibināta Latvijas Lietuviešu kultūras biedrība (LLKB), kura tūlīt iestājās topošajā Latvijas minoritāšu Nacionālo kultūras biedrību asociācijā, kas darbojās Latvijas Tautas frontes ietekmē. (..)

1990. gada vasarā Latvijas radio sākās pārraides lietuviešu valodā (..), kuru sagatavošanā liela loma bija žurnālistei Juratei Šidlauskienei. 1991. gada janvāra dienās viņa izveidoja grupu, kura dienu un nakti uzturēja radiosakarus ar Viļņu un sniedza informāciju par lietuviešu un latviešu pretestību PSRS militāro spēku varmācīgajām akcijām. Tas veicināja "barikāžu cīņu" organizēšanu Rīgā.

Treija A., Dribins L. Lietuvieši // Mazākumtautību vēsture Latvijā. Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998. – 55. lpp.

I

1988. gada 11. novembrī Rīgā notika Latvijas igauņu pārstāvju sapulce. Piedalījās apmēram 400 cilvēku no Rīgas, Ventspils, Jelgavas, Alūksnes, Saldus, Smiltenes un Cēsīm, kuri nolēma dibināt Latvijas Igauņu biedrību (LIB). (..) Par LIB priekšsēdētāju sapulce ievēlēja Rīgas Medicīnas institūta Miokarda bioķīmijas nodaļas vadītāju Leili Utno. Biedrības vadībā darbojās filologs Tenu Karma, ekonomists Kārlis Krūzs, vēsturnieki Kristīne Ducmane un Linda Dumpe, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas profesors Henns Tuherms, reliģiskās dzīves aktīvists Elmārs Johansons, inženieris Leo Tiro, medicīnas darbiniece Māra Alksne un citi Latvijas igauņu kultūras dzīves veicinātāji.

Latvijas Igauņu biedrība 1988.–1989. gadā apvienoja apmēram 400 biedru. Savā politiskajā orientācijā LIB pilnīgi atbalstīja Latvijas Tautas fronti, piedalījās Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācijas veidošanā un Latvijas Tautu foruma organizēšanā 1988. gada decembrī. (..)

Latvijas igauņi aktīvi piedalījās LTF pasākumos, kuru mērķis bija Baltijas valstu neatkarības atgūšana un sadarbība ar Eiropas demokrātiju. Viņi stāvēja gan *Baltijas ceļa* dalībnieku tūkstoš kilometru varenā ierindā, gan uz 1991. gada janvāra dienu barikādēm.

Strenga I. Igauņi // Mazākumtautību vēsture Latvijā. Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998. – 77.–78. lpp.

J

PSRS sabrukuma laikā daudzi Latvijas ebreji aktīvi piedalījās latviešu tautas nacionālo spēku cīņā par demokrātiju un Latvijas neatkarības atjaunošanu.

Vēsturiska nozīme bija Mākslas akadēmijas pasniedzēja, vēlāk profesora Mavrika Vulfsona runai Latvijas Rakstnieku savienības un citu radošo apvienību plēnumā 1988. gada 1. jūnijā, kurā viņš atklāti kvalificēja padomju karaspēka ienākšanu Latvijā 1940. gada jūnijā kā Latvijas varmācīgu okupāciju. M. Vulfsons 1988.–1994. gadā bija viens no Latvijas Tautas frontes (LTF) līderiem. Latvijas neatkarības interesēm kalpoja arī M. Vulfsona darbība PSRS Augstākajā Padomē 1989.–1990. gadā.

LTF pasākumu aktīvisti kopš tās dibināšanas bija dizaineris Herberts Dubins, juriste Ruta Marjaša (..), fiziķis un uzņēmējs Grigorijs Krupņikovs, kinokritiķis un žurnālists Latvijas Universitātes pasniedzējs, vēlāk docents Ābrams Kleckins, pedagogs Hone Bregmans, vēsturnieks Marģers Vestermanis, fiziķis Boriss Cilēvičs, žurnālists Zalamans Kacs, ekonomists Jakovs Briskins (visi no Rīgas), uzņēmējs Igors Movels (no Jelgavas) u. c. (..)

1988. gada oktobrī bijušajā Latvijas ebreju kopienas namā Rīgā, Skolas ielā 6, notika Latvijas Ebreju 1. kongress, kas darbojās Latvijas Tautas frontes vēsturisko lēmumu gaisotnē. Kongress proklamēja sevi par ebreju kultūras pārstāvniecību. 1988. gada novembra beigās notika Latvijas ebreju 2. kongress, kas oficiāli nodibināja Latvijas Ebreju kultūras biedrību (LEKB), pieņēma tās statūtus un ievēlēja valdi. (..)

Valdes darbā dominēja trīs virzieni:

1. Sniegt juridisku un materiālu palīdzību tiem ebrejiem, kuri izvēlēsies dzīvi Latvijā, lai viņi varētu visā pilnībā īstenot savas tiesības, nacionālās un reliģiskās identitātes saglabāšanu, savas pašcieņas apliecināšanu.
2. Tiem, kuri izvēlas repatriāciju uz Izraēlu vai emigrāciju uz kādu rietumvalsti, atvieglot šo procesu.
3. Aktīvi atbalstīt Latvijas Tautas fronti.

1990. gada sākumā LEKB aktīvi atbalstīja LTF izvirzītos kandidātus Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām. No ebreju sabiedrības par republikas parlamenta deputātiem ievēlēja M. Vulfsonu un I. Movelu kā LTF kandidātus un R. Marjašu kā Nacionālo kultūras biedrību asociācijas pārstāvi. Visi šie trīs deputāti balsoja par Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1990. gada 4. maija Deklarāciju par Latvijas neatkarības atjaunošanu un aktīvi iekļāvās LTF frakcijas darbībā.

Dribins L., Gūtmanis A., Vestermanis M. Latvijas ebreju kopiena: Vēsture, traģēdija, atdzimšana. – R.: LU Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001. – 68.–70. lpp.

K

1988. gadā latviešu tautas nacionālās atmodas kustība saviļņoja arī Latvijā dzīvojošos ukraiņus. Septembra mēnesī Rīgā notika ukraiņu sapulce, kurā tika nodibināta Latvijas ukraiņu nacionālās kultūras biedrība "Dņipro". Tās vadītāji bija sabiedriskais darbinieks Viktors Prudiuss un Latvijas Zinātņu akadēmijas darbinieks Volodimirs Strojs. Biedrībā iestājās apmēram 300 cilvēku. (..) Politiskajā cīņā "Dņipro" neiekļāvās un Latvijas neatkarības jautājumā līdz 1991. gada augustam pauda neitrālu nostāju. Taču biedrības sastāvā esošais jauniešu klubs, ko vadīja arhitekte Natālija Skudra, atbalstīja Latvijas Tautas fronti. No 1989. gada februāra šis klubs darbojās patstāvīgi, nodibināja sakarus arī ar nacionālo kustību Ukrainā un palīdzēja tai 1989. gada rudenī Jūrmalā sarīkot Ukrainas demokrātisko spēku konferenci.

Latvijas Tautas frontei piekļāvās Rīgas ukraiņu biedrība "Slavutič" (līderis Volodimirs Stešenko) un Ukrainas patriotiskās organizācijas "RUH" grupa Rīgā, kura pirmoreiz PSRS varas teritorijā te iznesa uz ielas ukraiņu nacionālo zili dzelteno karogu.

Dribins L. Ukraiņi // Mazākumtautību vēsture Latvijā. Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998. – 234.–235. lpp.

II GRUPA

INTERFRONTE

A

Latvijas Krievu kultūras biedrības rezolūcija par attieksmi pret Interfrontes mītiņiem

Interfrontes pēdējās uzstāšanās, it īpaši [1989. gada] 23. un 25. februārī, saasinājusi jau tā sarežģītās starpnacionālās attiecības republikā. Melīgu ziņu izplatīšana, šovinistiska noskaņojuma radīšana veido dramatisku un pat bezizejas situāciju. Zaudējuši realitātes izjūtu, Interfrontes līderi (..) cenšas aktivizēt destruktīvus un naidīgus spēkus. Īpašu līdzjūtību un sāpes izraisa to bērnu un skolēnu stāvoklis, kuri tiek iesaistīti mākslīgajā konfrontācijā.

"Не стыдно и оглянуться": Выступления, интервью, документы. – Рига: Даугава, 2002. – с. 23.

Interfrontes mītiņš 1989. vai 1990. gadā. (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

Interfrontes mītiņš Daugavmalā 1989. gada 21. martā. (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

B

No Jāņa Dinēviča atmiņām par LTF domstarpībām ar Interfronti (IF)

Diskusijās ar Interfronti LTF uzsvēra, ka nav pieļaujama tālāka latviešu pārtapšana minoritātē un ka arī nelatvieši cietīs no neierobežotas migrācijas, ka teorija par vienoto padomju tautu ar vienotu valodu ir maldīga un šīs teorijas realizētāji ir Vissavienības resori vairāk no politiskiem nekā ekonomiskiem motīviem. Jau toreiz IF uzsvēra, ka migrācijas ierobežošana ir cilvēktiesību un PSRS likumu pārkāpums. (..)

Visasākā konfrontācija starp LTF un IF izvērtās valodas jautājumos. (..) Tuvojoties Valodu likuma pieņemšanai, IF 1989. gada 28. aprīlī izsludina vienas dienas streiku pret valsts valodas statusu latviešu valodai. Streiks negūst plašu atbalstu. 1989. gada 5. maijā LPSR AP pieņem Valodu likumu, kas latviešu valodai piešķir valsts valodas statusu. (..)

Nevar noliegt, ka IF bija zināms intelektuālais potenciāls, taču pamatā tajā dominēja atvaļinātie pulkveži, kuri "citādi domājošos" (..) neskaitāmas reizes izslēdza un atkal uzņēma atpakaļ. IF vadmotīvs dokumentos, manifestācijās un rezolūcijās vienmēr ir bijis konservatīvais "pret" un nekad "par".

Dinēvičs J. Pretrunu polarizācija. LTF un IF sadursmes // Latvijas Tautas fronte, 1988–1991. – R.: Apgāds Jāņa sēta, 1998. – 75.–78. lpp.

C

Fragments no Latvijas PSR Darba kolektīvu apvienotās padomes uzsaukuma latviešu darba tautai 1990. gada 21. aprīlī

Latvijas Tautas frontes līderi, spekulēdami ar latviešu tautas svētākajām jūtām, grūž Latvijas tautu bezdibenī.

Apmēram 110 deputāti no 170 republikas Augstākajā Padomē ievēlētajiem balstās uz LTF platformas vai arī atbalsta to. Šis skaits var kļūt vēl lielāks, ja nākamajā vēlēšanu posmā daļa vēlētāju būs tikpat pasīvi kā iepriekš. Kas notiks tad?

Notikumi Lietuvā brīdina, ka iespējama buržuāziskas republikas reāla atdzimšana. Bet tas nozīmē, ka atdzims privātīpašums uz zemi, uz fabrikām un rūpnīcām, uz mājām. Atgriezīsies kungi un kalpi, kas strādās kungu labā. Un tas nozīmē, ka darba tautas dzīves apstākļi pasliktināsies, ka draudēs bezdarbs. Cietīs arī latviešu tauta, kuras vārdā tas viss šodien tiek sludināts.

Īvāns D. Gadījuma karakalps.– R: Vieda, 1995.– 268. lpp.

Interfrontes mītiņš 1989. vai 1990. gadā. (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

Interfrontes mītiņš Daugavmalā 1989. gada 21. martā. (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!

ЕДИНСТВО

Информационный бюллетень Интернационального фронта трудящихся Латвийской ССР

№ 17

За единство народов Латвии

НЕ ДОПУСТИМ РАЗВАЛА СССР!

Лучше поздно...

ОБРАЩЕНИЕ К НАРОДАМ СССР

ОДУМАЙТЕСЬ!

Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes informatīvais biļetens nr. 17, 1989. gada 30. septembrī. (No TFM krājuma)

D

Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālās frontes izplatītā lapiņa 1990. gada novembra sākumā

IZLASI UN NODOD BIEDRAM!

Līdzpilsoņi!

Tuvojas Lielā Oktobra 73. gadskārta. Mēs sagaidām šos svētkus grūtos laikos. Ne tikai tādēļ, ka trūcīgāki kļuvuši mūsu svētku galdi un veikalu plaukti. Daudz no tā, par ko atdeva dzīvības miljoni padomju cilvēku, par ko samaksāts saspringta darba gados, tagad tiek sagrauts un nozākāts. Vai mēs pēc tā tiecāmies, uzsākot pārbūvi, cerēdami uz labāku dzīvi?

Padomju Sociālistisko Republiku Savienība – pasaulē pirmā sociālistiskā valsts, autoritāti ieguvusī lielvalsts tiek grauta ar nacionālistu, politisko avantūristu, ēnu ekonomikā radušās jaunās buržuāzijas uzbrukumiem. Kas mums atlicis no konstitucionālām tiesībām uz darbu, uz dzīvojamo platību, uz mācībām, uz atpūtu? Ko iesākt ar bēgļiem, kuru skaitu drīzumā papildinās krievu valodā runājošie Latvijas iedzīvotāji? Kas atbildēs par tūkstošiem pārbūves perioda upuru?

Biedri! Atteikšanās no Lielā Oktobra svētkiem ir atteikšanās no mūsu vēstures, no mūsu valsts, no sociālisma. Tā ir labprātīga pāreja profašistisku, antidemokrātiski noskaņotu saimnieku verdzībā.

Pietiek baiļu, nelietības, vienaldzības un slinkuma. To nekad nepiedos mums mūsu vectēvi, revolūciju cīnītāji.

Aizsargāsim savas tiesības dzīvot, savu lepnumu, savu ticību!

Ārā no Augstākās Padomes Ulmaņa ideju mantiniekus!

Visi uz 7. novembra svētku demonstrāciju!

Lai dzīvo Lielais Oktobris!

Okupācijas varu politika Latvijā. 1939–1991 /
Dokumentu krājums. – Rīga: Nordik, 1999. – 527. lpp.

ИСКРА

ИНФОРМАЦИОННЫЙ ЛИСТОК №9
КИРОВСКОГО РАЙОННОГО
СОВЕТА ИНТЕРФРОНТА Г. РИГА

ЕЖЕНЕДЕЛЬНО, В ЧЕТВЕРГ 18ЧАСОВ 30МИНУТ СЛУШАЙТЕ НАШУ РАДИОПЕРЕДАЧУ "РАКУРС".

ОБРАЩЕНИЕ

СЪЕЗДА ОБЪЕДИНЕННОГО ФРОНТА ТРУДЯЩИХСЯ СССР
К НАРОДАМ И ПРАВИТЕЛЬСТВАМ ЛАТВИЙСКОЙ ССР, ЛИТОВСКОЙ ССР,
МОЛДАВСКОЙ ССР, ЭСТОНСКОЙ ССР.

Рассмотрев политическую ситуацию в советских республиках Прибалтики и в Молдавской ССР, съезд ОФТ СССР заявляет, что поддерживает интернациональные движения Прибалтики и Молдавии, которые являются коллективными членами ОФТ СССР – Интернациональный фронт трудящихся Латвийской ССР, Социалистическое движение за перестройку в Литве "Венгбе – Единство – Единость", Интердвижение трудящихся Эстонии, Интернациональное движение и движ. перестройки "Унитата – Единство" Молдавской ССР – в их борьбе за единство Советского Союза, против реставрации буржуазного строя, разжигания межнациональной вражды, развала республиканских организаций КПСС, нарушения прав трудящихся, а также Декларации прав человека ООН и Венских соглашений.

ОФТ СССР заявляет, что окажет интернациональным движениям и их сторонникам всемерную поддержку – политическую, экономическую, моральную, материальную в их борьбе.

Да здравствует Социалистический интернационализм !!!

Трудящиеся всех советских республик, соединяйтесь !!!

Принято на Учредительном съезде ОФТ.СССР
от 16. 07. 1989года.

ОБЪЕДИНЕННЫЙ ФРОНТ ТРУДЯЩИХСЯ СССР — СОЗДАН !!!

Товарищи! 15 июля 1989 года в городе Ленинграде – славной колыбели Великой Октябрьской Социалистической революции – был созван I-й съезд Советов социалистических движений трудящихся, Интернациональные фронты Советской Прибалтики и Молдавии объединились с ленинскими рабочими организациями России и Украины !

С нами Москва и Ленинград ! Мы едины с трудящимися Горького и Пензы, Калининграда и Куйбышева , Ярославля и других городов нашей необъятной Родины, приславших своих делегатов.

15 июля съезд завершился, провозгласив создание ОБЪЕДИНЕННОГО ФРОНТА ТРУДЯЩИХСЯ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК!

Наша сила – в единстве!

Недалек тот час, когда все трудящиеся страны, сплотившись вокруг рабочего класса, дадут отпор попыткам разрушить наше интернациональное братство, ослабить могущество Социалистического Отечества и, отобрав у рабочих власть, сбить народ с пути построения социализма.

Мы объединяемся потому, что мы – трудящиеся. Националистическая буржуазия объединяется, чтобы присвоить наш труд. Но историческая правда на нашей стороне !

ДА ЗДРАВСТВУЕТ ОБЪЕДИНЕННЫЙ ФРОНТ ТРУДЯЩИХСЯ СССР!!!

ДЕКЛАРАЦИЯ

Съезда Советов социалистических движений трудящихся
об образовании Объединенного фронта трудящихся СССР .

Мы, представители интернациональных движений и фронтов трудящихся страны, собрались на свой первый съезд , чтобы объединить усилия трудящихся всех национальностей: рабочих, колхозников, трудовой интеллигенции в борьбе за коммунистические ориентиры перестройки общества, за улучшение жизни народа и образовали Объединенный фронт трудящихся СССР.

Начавшаяся по инициативе КПСС перестройка всех сторон общественной жизни всколыхнула большие надежды, но пока не принесла желаемых результатов. Более того, обнаружились рост социального неравенства, политической и социальной напряженности, углубление экономического кризиса, осложнение экологической обстановки. В стране набирает темпы процесс ослабления дисциплины и ответственности, рост правонарушений и преступности. Катастрофически обострились межнациональные отношения, открыто действуют антисоветские, антисоциалистические, националистические силы, ведущие к развалу СССР и воссозданию буржуазных республик.

Съезд народных депутатов СССР пробудил общественное сознание, но не принял решений по острейшим проблемам жизни трудящихся. В партии часть ее членов, в том числе отдельные партийные руководители, все чаще выступают по существу с антисоциалистических позиций, дискредитируют марксистско-ленинское учение, толкают партию к расколу, пропагандируют частно-капиталистическую собственность и другие буржуазные ценности и идеалы, противопоставляют себя трудящимся. Коррумпированная бюрократия, сомкнувшись с мафией, встала во главе антисоциалистических и националистических сил.

Социалистическое Отечество в опасности!

Сегодня каждый должен сделать свой выбор. С кем он? С трудящимися, с теми кто выражает их коренные интересы? Или с возрождающимися эксплуататорами, с социальными и националистическими демагогами, толкающими страну в пропасть?

Трудящиеся Советского Союза, объединяйтесь!

Вступайте в организации Объединенного фронта трудящихся СССР! Только соединившись, мы сможем осуществить коренные интересы каждого советского труженика!

Принято на Учредительном съезде ОФТ СССР
от 16.07.1989года.

Rīgas Kirova rajona Interfrontes informatīvā lapa "Iskra" nr. 9. (No TFM krājuma)

III GRUPA

LNNK

A

No Latvijas Nacionālās neatkarības kustības (LNNK) padomes paziņojuma par LNNK mērķiem

Uzskatām, ka latviešu tautas prasība pēc suverēnas valsts ir taisnīga un svēta.

Latvijas Nacionālās neatkarības kustības padome aicina iekļauties kustībā visus Latvijā un ārpus tās dzīvojošos latviešu tautas nacionālās pašnoteikšanās centienu piekritējus neatkarīgi no tautības, reliģiskās pārliecības vai partijas piederības ar mērķi – atjaunot Latviju kā suverēnu republiku.

Kustības galvenais uzdevums ir panākt Latvijas Republikas demokrātiskā valstiskuma un politiskās suverenitātes realizēšanu, ekonomiskās neatkarības nodrošināšanu, demogrāfiskā stāvokļa normalizēšanu un kultūrtradīciju aizsardzību.

Kustība vēršas pret latviešu nacionālo diskrimināciju jebkurā tās izpausmē un aizstāv latviešu tautas nacionālās intereses. Kustība nav vērsta pret citām Latvijā dzīvojošām tautībām, atzīst to pamatotās politiskās, ekonomiskās un kultūras intereses un aicina tās sadarboties kopējo problēmu risināšanā.

Paziņojums pieņemts LNNK atklātajā dibināšanas pilnsapulcē Rīgā, Arkādijā, 1988. gada 10. jūlijā.

Tauta. Zeme. Valsts / Latvijas Nacionālās neatkarības kustība dokumentos. – R.: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. – 11.–13. lpp.

B

No Latvijas Nacionālās neatkarības kustības (LNNK) padomes paziņojuma par LNNK mērķiem

Par svarīgu uzdevumu kustības mērķa sasniegšanai uzskatām nepieciešamību panākt Latvijas PSR Radošo savienību valdes plēnuma rezolūcijas lēmumu realizēšanu.

Bez tam uzskatām par nepieciešamu panākt:

1. Nekavējoši pilnīgi pārtraukt migrantu ieplūdi Latvijā, veicināt daļas migrantu atgriešanos savā zemē.
2. Latviešu valodu noteikt par valsts valodu.
3. Noteikt Latvijas pilsoņa statusu, atjaunot nacionālo simboliku.
4. Uzskatīt ārpus Latvijas dzīvojošos latviešus par mūsu tautas daļu.
5. Atbrīvot Latvijas teritoriju no kodolieročiem.
6. Nodot Latvijas valdības pakļautībā visus Latvijā esošos ražošanas uzņēmumus un iestādes, kas līdz šim pakļautas Savienības ministrijām un resoriem.
7. Izveidot Latvijas nacionālās karaspēka vienības, kurās Latvijas jaunieši varētu pildīt obligāto karadienestu, kā arī karaskolas ar latviešu mācību valodu.
   Atcelt militāro apmācību vispārizglītojošās skolās.
8. Praktiski nodrošināt konstitūcijā paredzēto personu brīvību un pamattiesību ievērošanu.
9. Atļaut presē, radio un televīzijā izteikt no oficiālās nostādnes atšķirīgus uzskatus, kā arī organizēt mītiņus un demonstrācijas ar politiskām prasībām.
10. Atļaut iespiest un izplatīt neatkarīgus preses izdevumus.
11. Izstrādāt jaunu, demokrātisku vēlēšanu likumu, kurš garantētu iespēju izvirzīt vēlēšanām vairākus neatkarīgus kandidātu sarakstus.
12. Atļaut dibināt neatkarīgas demokrātiskas partijas.
13. Atzīt par nelikumīgiem un atklāti nosodīt LKP 1959. gada jūlija plēnuma lēmumus valodu, kadru, ekonomikas un citos jautājumos.
14. Likvidēt valsts kontroli pār baznīcu. Nodrošināt baznīcai iespēju publicēties presē, radio un televīzijā, izdot reliģiska satura literatūru, veikt labdarības misiju.

Paziņojums pieņemts LNNK atklātajā dibināšanas pilnsapulcē Rīgā, Arkādijā, 1988. gada 10. jūlijā.

Tauta. Zeme. Valsts / Latvijas Nacionālās neatkarības kustība dokumentos. – R.: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. – 11.–13. lpp.

LNNK sapulce Arkādijas parkā 1988. gada 10. jūlijā. (I. Vārpas foto no Latvijas Okupācijas muzeja fonda)

C

LNNK padomes pamatnostādne jautājumā par Latvijas Republikas statusu

1988. gada 8. septembrī

Mēs uzskatām, ka vēsturiski un juridiski ir pierādīts, ka Latvijas Republikas sovjetizācija un iekļaušana PSRS sastāvā 1940. gadā ir nelikumīga, neatzīstam Latviju kā Padomju Sociālistisko Republiku savienības locekli *de jure.*

Uzskatām, ka *de facto* Latvijas Republikas iekļaušana PSRS sastāvā ir Latvijas okupācija un pieprasām to izbeigt.

Pieņemts, balsojot padomes sēdē (vienbalsīgi).

Sēdi vadīja: *J. Dobelis*
Protokolēja: *A. Pauls-Pāvuls*

Pamatnostādni atbalstīja vienbalsīgi LNNK pilnsapulce 1988. gada 17. septembrī vairāk nekā 2000 cilvēku sastāvā.

Sēdi vadīja: *J. Dobelis*
Protokolēja: *E. Repše*

Tauta. Zeme. Valsts / Latvijas Nacionālās neatkarības kustība dokumentos. – R.: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. – 18. lpp.

D

No Eduarda Berklava atmiņām

Nevienai pirms LNNK eksistējošām organizācijām nebija skaidra politiska mērķa, neviena no tām nebija izvirzījusi sev uzdevumu panākt, lai latviešu tauta atgūtu savu valsti. LNNK jau no savas darbības sākuma izvirzīja nelokāmu prasību pēc tādas, piedāvājot rīcības programmu okupācijas un sekojošās kolonizācijas seku likvidēšanai Latvijā; iestājās par okupētājvalsts bruņoto spēku nekavējošu un pilnīgu izvešanu; par Latvijas pilnīgu atdalīšanos no tā saucamās PSRS. LNNK programmā bija ierakstīts uzdevums cīnīties pret masveidīgo cittautiešu pārvietošanu uz Latviju, par kolonistu izvākšanu. Galvenajā uzdevumā ietilpa Latvijas Republikas demokrātiskā valstiskuma un politiskās suverenitātes īstenošana, ekonomiskās neatkarības nodrošināšana, demogrāfiskā stāvokļa normalizēšana un kultūrtradīciju aizsardzība.

LNNK 1. kongresā par LR konstitucionālo pamatu tika atzīta 1922. gada Latvijas Satversme, bet Komunistiskā partija un tai pakļautās satelītorganizācijas tika pasludinātas par noziedzīgām un slēdzamām. Tāds bija LNNK viedoklis.

Berklavs E. Kas notika pirms 4. maija deklarācijas pieņemšanas // 4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju / Red. T. Jundzis. – R.: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. – 191. lpp.

IV GRUPA

LATVIJAS TAUTAS FRONTE

A

No Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa rezolūcijas par LTF nodibināšanu 1988. gada 8. oktobrī

Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress atzīst, ka Latvijas Tautas fronte ir radusies kā tautas politiskās un patriotiskās iniciatīvas un atmodas kustība. Šobrīd Tautas frontes idejas jau atbalsts grupas ar vairāk nekā 110 000 dalībnieku. Atbalsta grupas ir izveidojušās visos republikas rajonos un daudzās pilsētās. LTF uzskata, ka Tautas frontes pašorganizēšanās process ir noslēdzies. Sakarā ar to kongress Latvijas Tautas fronti kā Latvijas masu sabiedriski politisku organizāciju pasludina par nodibinātu.

Latvijas Tautas fronte. Pirmais gads. – R., 1989. – 224. lpp.

B

No Latvijas Tautas frontes Domes valdes 1989. gada 31. maija aicinājuma apspriest jautājumu par Latvijas pilnīgu neatkarību

Mēs redzam nākotnes Latviju kā demokrātisku valsti, kurā visiem pilsoņiem neatkarīgi no to nacionālās un sociālās piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības ir nodrošinātas vienādas tiesības. Latvijai ir jābūt humānisma valstij, kurā valda likums, ekonomiska augšupeja un plašas garīgas kultūras attīstības iespējas jebkurai etniskai grupai. Attiecības ar citām valstīm, savienotajām republikām jāveido uz savstarpēji izdevīgu, līdztiesīgu līgumu pamata.

Latvijas Tautas frontes Domes valde uzskata, ka izšķiroša loma neatkarības iegūšanā būs pašai Latvijas tautai. LTF Domes valde redz šī mērķa sasniegšanas ceļu gan parlamentārā cīņā, izmantojot un pārveidojot atbilstoši tautas gribai un laika prasībām esošo Latvijas PSR valsts varas struktūru, gan tautas gribas tiešās izpausmēs. LTF mērķis ir panākt valstisko Latvijas neatkarību, nodrošināt tādas juridiskas garantijas, kuras ļautu tautai pašai izvēlēties politiskās varas formu un mehānismu.

4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju / Red. T. Jundzis. – R.: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. – 391. lpp.

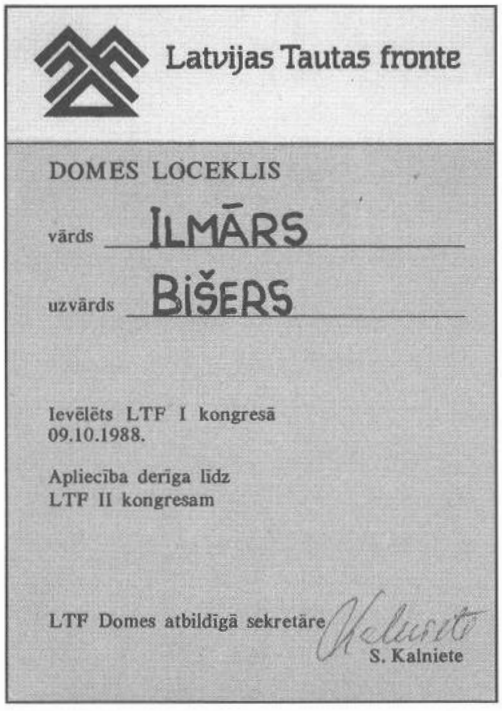
Latvijas Tautas fronte

DOMES LOCEKLIS

vārds ILMĀRS

uzvārds BIŠERS

Ievēlēts LTF I kongresā
09.10.1988.

Apliecība derīga līdz
LTF II kongresam

LTF Domes atbildīgā sekretāre
S. Kalniete

LTF 1. Domes locekļa Ilmāra Bišera apliecība. (No TFM krājuma)

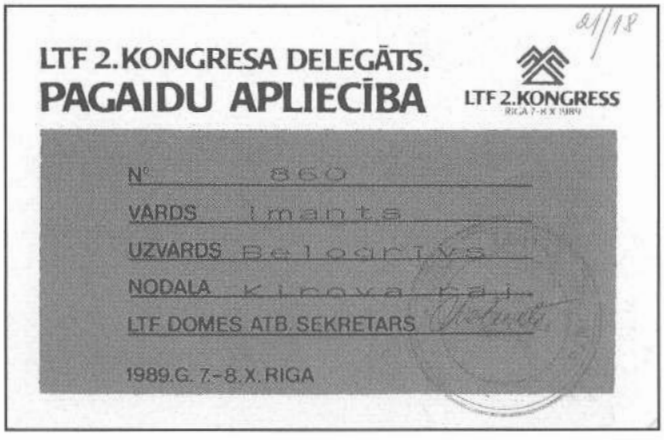
LTF 2. KONGRESA DELEGĀTS.
PAGAIDU APLIECĪBA
LTF 2. KONGRESS

N° 860
VĀRDS Imants
UZVĀRDS Belogrīva
NODALA Kīnova rajo
LTF DOMES ATB. SEKRETĀRS
1989.G. 7.-8.X. RĪGA

LTF 2. kongresa delegāta Imanta Belogrīva pagaidu apliecība. (No TFM krājuma)

PAR BRĪVU UN NEATKARĪGU LATVIJU!

ATMODA

LTF INFORMATĪVAIS BIĻETENS Nr. 44-45 — 1989. GADA 7. OKTOBRĪ — CĒNA 40 KAP.

LTF 2. KONGRESS
RĪGA 7.-8.X 1989.

▪ 1987. gada 14. jūnija — bēdīgi slavenie «velotoņķi» tad pirmais atmodas solis.

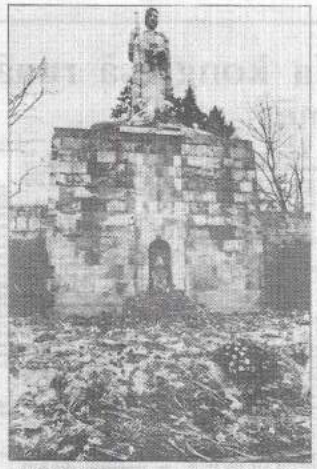

▪ Māte LATVIJA.

▪ LNNK organizētais «mitera mārsis» 1989. gada 17. jūnijā.

▪ Kā roka tu nē?

▪ Manifestācija pirms LTF I kongresa 1988. gada 7. novembrī.

▪ 1989. gada 23. augusts. «Baltijas ceļš».

▪ Lauku strādnieki 1989. gada 25. martā — deportācijas upuru pieminas dienā.

Man bail par mūsu gjevumu milestībā, patiesības teikšanā, priekā un nepriekā. Man bail par mūsu neizlēmību izšķirīgā brīdī. Man bail no dūrieniem mugurā un nepatīkamiem smaidiem acupriekšā.

Bet tad, kad kā vienojoša stīga caur pirkstu galiem un acīm izskrien sapnis par dzīvu un brīvu Latviju, mēs nodomāmies rokās, — lai tas nepazūd, lai tas stiprinās caur katru un katrā!

Tādi nu mēs te esam: smejoši un skumji, domīgi un neapņēmīgi. Bet viena gan zinu: šie fotoattēli un šie burti pārklāsies ar putekļiem, nodzelžos un izzudīs. Neizplēnēs mūsu mīlestība uz Latviju. Par to nebaidos.

ELITA VEIDEMANE

▪ LTF dibināšanas kongresa 1988. gada 8. un 9. oktobrī.

▪ 1989. gada 23. augusts.

▪ LTF manifestācija 1989. gada 12. martā.

INTA KALNIŅA, VALTA KLEIŅA, JURA KRIEVIŅA un AIVARA LIEPIŅA foto

«Atmodā» pieņem manuskriptus maksimālajā divos skiemplāros. Tos nerecenzē un atpakaļ neizsniedz.

Redakcijas adrese: 226250, Rīga, Vanšēnkas iela 13/15. Tālrunis 216432.

«Atmodā» publicētie materiāli no vienmēr atspoguļo redakcijas vai LTF vadības viedokli.

Redaktora v. i. E. VEIDEMANE

© Latvijas Tautas frontes izdots LKP CK izdevniecībā. Rīga, Balasta dambis 3, 4 izdk. Iespiedošanas. Mēteņa 100 000 eks. Kopēja tirāža 165 000 eks. Pas. Nr. 1809.

(No TFM krājuma)

C

No Latvijas Tautas frontes vēlēšanu platformas 1990. gada Augstākās Padomes vēlēšanām

MŪSU TUVĀKIE UZDEVUMI

POLITISKAJĀ JOMĀ

Jaunievēlētajai Latvijas Augstākajai Padomei jārada visi priekšnoteikumi, kas sekmētu Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanu.

Vispirms konsekventi jāpieņem objektīvs lēmums Molotova–Ribentropa pakta seku likvidēšanai, kvalificējot 1940. gada LPSR pasludināšanu un iestāšanos PSRS par nelikumīgu.

Latvijas Augstākajai Padomei likumdošanas ceļā jānodrošina vairākpartiju demokrātijas izveide, PSKP un valsts varas, pārvaldes un jebkuras citas sabiedriskas organizācijas vai partijas ideoloģijas monopola novēršana Latvijā. (..)

NACIONĀLĀS POLITIKAS JOMĀ

Pēc gadu desmitiem ilgas PSKP diktētas nacionālo interešu noniecināšanas politikas jāatgriežas pie Latvijai vēsturiski raksturīgām demokrātiskām dažādu tautību savstarpējo attiecību tradīcijām. Jāsekmē latviešu nācijas un visu republikas teritorijā dzīvojošo nacionālo grupu sadarbība demokrātiskas sabiedrības izveidē Latvijā, tās valstiskās neatkarības atjaunošanā, kopējās labklājības sasniegšanā.

LTF kategoriski iestājas pret jebkuriem mēģinājumiem sašķelt Latviju, veidojot autonomus nacionāli teritoriālus apgabalus Latgalē vai citos republikas novados.

Augstākajai Padomei jāpieņem likumi, kas garantētu visām nacionālajām grupām

- tiesības un iespējas attīstīt savu kultūru, iegūt izglītību dzimtajā valodā;
- visplašāko līdzdalību nacionālo attiecību veidošanā, piešķirot nacionālajām grupām tiesības to pārstāvjiem piedalīties parlamentāro komisiju un komiteju darbā.

ĀRPOLITIKAS JOMĀ

Ievērojot Latvijas Republikas intereses un Latvijas – Krievijas 1920. gada 11. augusta miera līgumu, Latvijas AP nekavējoties jāuzsāk sarunas par Latvijas Republikas atjaunošanu *de facto*. (..)

TAUTSAIMNIECĪBAS JOMĀ

Pašreizējā pārejas periodā jāatjauno kontrole pār ekonomisko procesu attīstību Latvijā.

Mūsu galvenais mērķis – pārkārtot Latvijas tautsaimniecību uz tirgus ekonomikas pamatiem, ievērojot dabas aizsardzības un vides atveseļošanas priekšnoteikumus.

Augstākajai Padomei jāizstrādā likumdošanas pamati pakāpeniskai izkļūšanai no ekonomiskās krīzes Latvijā (..).

SOCIĀLAJĀ JOMĀ

Jaunajai sociālajai likumdošanai jālīdzsvaro straujie sabiedrības materiālās un sociālās noslāņošanās procesi, ko radīs ekonomikas pārkārtošana uz tirgus pamatiem.

Nepieļaujot plašu iedzīvotāju slāņu tālāku slīgšanu nabadzībā, sociālā likumdošana tomēr nedrīkst bremzēt privāto iniciatīvu un uzņēmību.

4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju / Red. T. Jundzis. – R.: Fonds Latvijas Vēsture, 2000. – 395.–398. lpp.)

LATVIJAS TAUTAS FRONTES DIBINĀŠANAS KONGRESS
DARBA KĀRTĪBA

08.10

8.00 — 9.00 — dalībnieku reģistrācija
9.00 — 14.00 — kongresa svinīga atklāšana
— ievadvārdi
— ziņojumi
— debates
— mandātu komisijas ziņojums
14.00 — 15.30 — pusdienas pārtraukums
15.30 — 21.00 — debates

09.10
8.00 — 9.00 — dalībnieku reģistrācija
9.00 — 14.00 — debates
14.00 — 15.30 — pusdienas pārtraukums
15.30 — 17.30 — debates
— kandidātu izvirzīšana LTF Domei
— LTF Statūtu apspriešana
17.30 — 18.00 — pārtraukums balsošanai
18.00 — 21.00 — LTF Programmas un LTF dibināšanas kongresa rezolūciju apspriešana
— balsu skaitīšanas komisijas ziņojums.

Preses konferences. (LKP CK Politiskās izglītības nama lielajā zālē)
08.10. 21.15 «Latvijas vēstures lappuses: 1939; 1949; 1959 — tas nedrīkst atkārtoties!»
09.10 21.15 Preses konference ar LTF dibināšanas kongresa viesiem.
10.10 12.00 Preses konference ar republikas vadības pārstāvju un LTF Domes piedalīšanos.

Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa darba kārtība 1988. gada 8.–9. oktobrī.
(No TFM krājuma)

D

Tikai tad, kad LTF valdes ierosinātā tautas apspriešana konstatēja tautas vairākuma atbalstu Latvijas neatkarībai un LTF bija ierakstījusi šo punktu savā jaunajā programmā, kas tika pieņemta 1989. gada 8. oktobrī, un kad šis LTF aicinājums guva nospiedošā Latvijas iedzīvotāju (ne tikai pilsoņu) vairākuma atbalstu, mēs izvirzījām šo jautājumu PSRS Augstākajā Padomē. (..)

Lai sagatavotu pamatojumu prasībai par neatkarības atjaunošanu, bija jāpierāda, ka Latvijas neatkarība tika zaudēta divu starptautisko noziedznieku – Hitlera un Staļina – vienošanās rezultātā. (..)

Pirmā PSRS Tautas deputātu kongresa laikā Lietuvas deputāti Aļģirds Brazausks un Vītauts Landsberģis, kā arī Latvijas deputāts Jānis Peters pieprasīja nodibināt komisiju šī noziedzīgā divu asiņaino diktatoru noslēgtā līguma un tam pievienoto slepeno protokolu izvērtēšanai. Šāda komisija arī tika nodibināta akadēmiķa Aleksandra Jakovļeva vadībā. Latviju šajā komisijā pārstāvēja Mavriks Vulfsons, Ivars Ķezbers un Nikolajs Neilands.

PSRS vadība gan piekrita minētās komisijas izveidošanai, taču negribēja pieļaut, lai tā pieņemtu nopietnus lēmumus šajā jautājumā. (..)

Īstu varoņdarbu pastrādāja deputāts Mavriks Vulfsons. Viņš aizbrauca uz Vāciju, sameklēja vēl dzīvu esošo Ribentropa tulku, kas bija tulkojis sarunu gaitu un varēja pastāstīt to saturu, kā arī ieguva Vācijas arhīvos saglabātos slepeno protokolu fotokopiju attēlus. Kad viņš ar savu ziņojumu uzstājās 2. PSRS Tautas deputātu kongresā, zāle bija vienkārši satriekta. Tieši viņam un akadēmiķim A. Jakovļevam galvenokārt jāpateicas par to, ka kongress 1989. gada 24. decembrī pieņēma lēmumu, ar kuru nosodīja minētos slepenos protokolus un atzina par spēkā neesošiem no to parakstīšanas brīža. Tā bija liela mūsu uzvara.

Bišers I. Neiespējamais tomēr tika īstenots // Sarežģītais gājums. – R., 2002. – 97.–98. lpp.

Protesta akcija pie Brīvības pieminekļa Rīgā 1989. gada 23. augustā. (R. Marklina foto no TFM krājuma)

LTF organizēts mītiņš "Par Latvijas suverenitāti" 1989. gada 26. jūlijā. (R. Marklina foto no TFM krājuma)

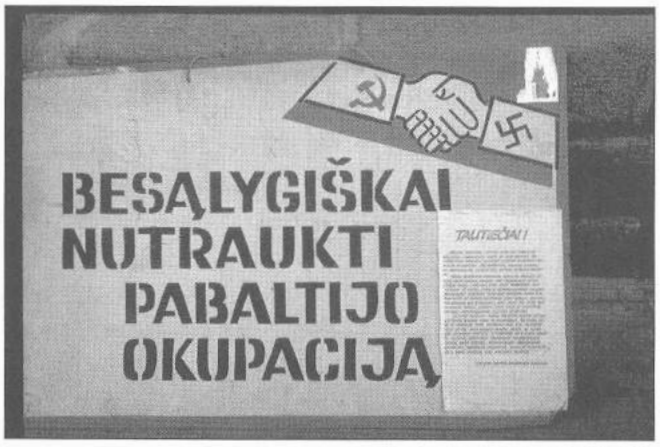

Protesta plakāts pret Molotova–Ribentropa paktu Lietuvā 1989.gadā. (R. Marklina foto no TFM krājuma)

E

Par Savienības līgumu

1990. gads.

8. decembrī

Pēc LTF valdes aicinājuma 29 Latvijas neatkarību atbalstošās sabiedriskās organizācijas parakstīja aicinājumu "Vienoti Latvijai".

Apzinoties savu atbildību Latvijas tautai izšķirošā brīdī, kad PSRS vadība ar vietējās reakcijas atbalstu un militāra spēka palīdzību cenšas uzspiest Latvijas Republikai Savienības līguma parakstīšanu, mēs, Latvijas Republikas demokrātisko organizāciju pilnvarotie pārstāvji, aicinām savus piekritējus un visus Latvijas neatkarības cīnītājus:

- maksimāli saskaņot demokrātisko organizāciju darbību. Šajā nolūkā mēs izveidojam demokrātisko spēku koordinācijas centru;
- atbalstīt Latvijas Republikas Augstākās Padomes un valdības darbību Latvijas Republikas atjaunošanā *de facto*. Mēs uzskatām, ka nepieciešama Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Pilsoņu kongresa saskaņota rīcība;
- izstrādāt kopīgu rīcības plānu pilsoniskas nepakļaušanās kampaņai PSRS prezidenta vai kādas citas īpašas pārvaldes ieviešanas gadījumā. Par pirmo soli šajā virzienā uzskatām visu Latvijas iedzīvotāju sadarbību, lai glābtu tos Latvijas jauniešus, kas pret savu gribu tiek iesaukti PSRS karaspēkā.

Mēs aicinām arī citas Latvijas demokrātiskās organizācijas pievienoties šim dokumentam.

Šo dokumentu parakstīja:

Latvijas Tautas frontes vārdā – Romualds Ražuks

Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas vārdā – Ilmārs Rutks

Latvijas Demokrātiskās partijas vārdā – Juris Goldmanis

Latvijas Nacionālās neatkarības kustības vārdā – Eduards Berklavs

Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vārdā – Uldis Bērziņš

"Helsinki – 86" vārdā – Inta Čirpuse

Latvijas Sieviešu līgas vārdā – Anita Stankēviča

Latvijas Inženieru asociācijas vārdā – Ilmārs Rutks

Latvijas Zaļās partijas vārdā – Valts Dzenītis

Latvijas Kristīgi demokrātiskās savienības vārdā – Artūrs Pētersons

Latvijas Demokrātiskās savienības vārdā – Mihails Gorskis

Latvijas Sieviešu biedrības vārdā – Līvija Trūba

Latvijas Sieviešu nacionālās līgas vārdā – Rita Valaine

Vides aizsardzības kluba vārdā – Skaidrīte Jansone

Latvijas Kristīgi demokrātiskās partijas vārdā – Oskars Bogdanovs

Radikālās partijas vides humanizācijas grupas Latvijā vārdā – Juris Lomanovskis

Latvijas Zemnieku savienības vārdā – Aivars Berķis

Latvijas Jauniešu tiesību aizstāvēšanas līgas "Ugunskrusts" vārdā – Ilmārs Naglis

Latvijas Nacionālo karavīru biedrības vārdā – Austris Ozols

Latvijas Sociāldemokrātiskās jaunatnes apvienības vārdā – Andris Romanovskis

Latvijas Politiski represēto apvienības vārdā – Edmunds Būmanis

Latvijas Liberālās partijas vārdā – Jānis Danoss

LTF Radikālās apvienības vārdā – Edgars Blomnieks

Starptautiskās cilvēktiesību sabiedrības Latvijas nacionālās nod. vārdā – Mirta Āriņa

Latvijas Strādnieku savienības vārdā – Konstantīns Burovs

"Latvijas Daugavas vanagi" vārdā – Ģirts Astra

Latvijas Republikas AP LTF frakcijas vārdā – Jānis Kinna

Pasaules Brīvo latviešu apvienības vārdā – Līga Korsts-Streipa

Amerikas Latviešu apvienības vārdā – Līga Korsts-Streipa

No šī dokumenta parakstīšanas atsakās Pilsoņu kongresa vadība.

Sagatavots pēc Tautas frontes muzeja arhīva materiāliem.
Sastādīja M. Usenko.

Nevardarbīgās pretošanās fenomens – akcija "Baltijas ceļš". Aptuveni divi miljoni cilvēku, sadevušies rokās, veidoja 660 km garu ķēdi no Tallinas līdz Viļņai. Akcijas dalībnieki Rīgas centrā 1989. gada 23. augustā uz Akmens tilta. (R. Marklina foto no TFM krājuma)

BIBLIOGRĀFIJA:

4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju / Red. T. Jundzis. – R.: Fonds Latvijas Vēsture, 2000.

Īvāns D. Gadījuma karakalps. – Rīga: Vieda, 1995

Latvijas Tautas fronte. Pirmais gads. – R., 1989

Latvijas Tautas fronte. 1988–1991. – R.: Apgāds Jāņa sēta, 1998.

Mazākumtautību vēsture Latvijā. Eksperimentāls mācību līdzeklis. – R., Zvaigzne ABC, 1998.

Neatkarības atgūšana: Atmodas laiks dokumentos / Sast. E. Pelkaus. – R: Latvijas Valsts arhīvs, 1996.

Sarežģītais gājums. – R., 2002.

Tauta. Zeme. Valsts / Latvijas Nacionālās neatkarības kustība dokumentos. – R.: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. – 11.–13. lpp.

Zīle Ļ. Latvijas atmodas ceļš (1986–1991) // Latvijas Vēsture. – 1996. – Nr. 3.–5.; 1997. – Nr. 1., 3.

"Не стыдно и оглянуться": Выступления, интервью, документы. – Рига: Даугава, 2002.

http://www.gramata21.lv/ltf.html